

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

כלל חובת האדם בעולמו

הלכה

חלב עכו"ם

פרשת שמיני תשפ"א

שנה כ"ג - קובץ כ"ה [תשס"ג]

יד"ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת שמיני

חלב עכו"ם

"כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה
אתה תאכלו" (י"א ג').

"מנין לרבות חלב בהמה טמאה, ודין הוא אסר בהמה טמאה
אסר ענבים בנזיר מה ענבים בנזיר עשה מה שיוצא מהם כמותם
אף בהמה נעשה את שיוצא מהם כמותם" (ספרא שמיני פרשה
ב' פרק ד').

הנה בפרשה זו קוראים אנו על המינים הטמאים והטהורים בבהמה, בעו, ובדגים.
ומפרשה זו למדנו שחלב טמאה אסור אף הוא, עיין בכורות (ו' ע"א), ובדברי הרמב"ם
(הל' מאכלות אסורות פ"ג ה"א).

אך אנחנו נעסוק באיסור דרבנן דחלב עכו"ם.

הנה מבואר בעבו"ז (ל"ה ע"ב) דחלב עכו"ם אסרוהו חכמים מחשש תערובת חלב
טמא. ונחלקו גדולי הדורות מימות הראשונים בשאלות רבות עד היכן יש לחוש לחלב
טמא, והאם איסור זה עומד בעינו גם כשלא מסתבר לחשוש כלל לחלב טמא, ונפרט
את עיקרי הדברים.

א

האם יש להקל בחלב עכו"ם כשאין חשש לחלב טמא

במרדכי עבו"ז (סי' תתכ"ו) הביא מחלוקת בחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו,
כשאין בכל העדר שום בהמה טמאה, דיש שהתירו מתוך דברי הגמ' (שם ל"ט ע"ב)
"דת"ר יושב ישראל בצד עדרו של עובד כוכבים ועובד כוכבים חולב לו ומביא לו, ואינו
חושש. היכי דמי, אי דליכא דבר טמא בעדרו, פשיטא, ואי דאיכא דבר טמא בעדרו
אמאי, לעולם דאיכא דבר טמא, וכי קאי חזי ליה, וכי יתיב לא חזי ליה, מהו דתימא כיון
דיתיב לא חזי ליה, ניהוש דלמא מיייתי ומערב ביה, קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה, אירתותי
מירתת ולא מיערב ביה". הרי דאם אין דבר טמא בעדרו פשיטא דמותר. אך המרדכי

חלב עכו"ם

כתב שדברי טעות הם, דכל כוונת הגמ' דאם אין דבר טמא בעדרו פשיטא דמהני כשישראל יושב בצד עדרו, אך כשאין ישראל יושב אסור אף כשאין דבר טמא בעדרו, עי"ש.

ובשו"ת הרשב"ש (סי' תקנ"ד) דן כשאין בהמה טמאה בכל העיר וכתב בשם אביו הגדול התשב"ץ להתיר דכיון דאין שם שום מין טמא אין לחשוש לחלב טמא, ובשו"ת חוט המשולש המסונף לשו"ת התשב"ץ (הטור הראשון סימן ל"ב) כתב שנהגו להקל היכא שאין בהמה טמאה בכל העיר, או במקום שלא נהגו כלל לחלוב בהמות טמאות, והביא שכך פסק הרשב"ש (וכמבואר לעיל), וכך הביא גם מהכפתור ופרח, עי"ש.

הרי לן שלש דורות של גדולי ספרד, התשב"ץ, בנו הרשב"ש ובן בנו החוט המשולש, שהקילו במקום שאין חשש תערובת חלב טמא.

והפרי חדש ביו"ד סי' קט"ו סק"ו כתב דאף האוסרים כשאין בהמה טמאה בעדר יודו להתיר כשאין בהמה טמאה בעיר וכך פסק להלכה.

ועיין בשו"ת הרדב"ז סי' אלף קמ"ז (ח"ד סי' ע"ה) שגם כתב להקל כשאין שם בהמה טמאה ויסוד סברתו דאין איסור חלב עכו"ם "גזירה כללית" ולא הוי דבר שנאסר במנין וכל האיסור אינו אלא כשאכן יש חשש לתערובת חלב טמא, עי"ש.

ועוד כתבו שם התשב"ץ והרשב"ש להקל כשהחלב הטמא ביוקר, דכיון דדמי הטמא יתרים על דמי הטהור אין לחוש לעירוב טמא בטהור.

ולעומתם כתב בשו"ת מהר"י ברונא (סימן ע"ח) דחלב עכו"ם הוי דבר שנאסר במנין וצריך מנין אחר להתירו, עי"ש.

סו"ד יש מן הראשונים שהקלו בחלב עכו"ם כאשר לא מסתבר לחוש שהגוי יערב חלב טמא בטהור, ויש שנקטו להחמיר דמאחר שגזרו חכמים לאסור חלב עכו"ם האיסור בעינו עומד אף במקום ובזמן שלא מסתבר לחוש לחלב טמא.

ויסוד הספק בהגדרת איסור זה, האם אסרו חכמים מסברא מתוך חששם לחלב טמא והוי ספיקא דאורייתא, או שמא מצד דיני הספיקות אין מקום לאסור דיש לילך

חלב עכו"ם

אחר רוב חלב טהור, אלא שתקנה וגזירה יש כאן ולא ספק וחשש, ואין החשש לתערובת חלב טמא אלא טעם שאסרו חכמים אבל מצד דיני הספקות אין איסור.

ואם אכן גזירת חכמים יש כאן ולא חשש בלבד, הלא כלל גדול בידינו שגזירות חכמים עומדות בעינו גם כאשר טעם הגזירה כבר אין בו ממש, וכמבואר בתוס' ביצה (ה' ע"ב), ועיין בזה בשו"ת מנחת אשר (ח"ג סימן כ"ו), ואכמ"ל.

וכבר נחלקו בשאלה זו החתם סופר והחזו"א. בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ק"ז) כתב דלאחר שנאסר חלב עכו"ם הוי החלב הטהור חפצא של איסור ואף אם באמת אין שמין חלב טמא הוי איסור גמור. וכתב לפרש כך את דברי רש"י (שם בדף ל"ה ע"א), ופירש לפי דרכו דבאמת לא חיישינן בגבינה שמא הגוי עירב חלב טמא, דלמה לו לערב חלב טמא ולהפסיד בכך את איכות הגבינה שלו, אלא דבאמת חיישינן לחלב טהור בין הגומות, דאילולי החשש לחלב טהור לא היה איסור בגבינה, דעל החלב גזרו ולא על הגבינה אלא דחיישינן לחלב טהור ביני אטפי, עי"ש. וגם הבית מאיר ביו"ד שם והבאר יצחק (יו"ד סי' י"ג) החמירו בזה, עי"ש.

עיין בפתיחת שער לשו"ת תשובה מאהבה שתקף במלים בוטות את המקלים כשאין בעדר או בעיר בהמה טמאה וכתב שהם קלי דעת ועמי ארץ, ועיקר דבריו דכיון שאסרו חכמים אם אין ישראל רואהו אין לנו אלא דברי חכמים.

אך החזו"ן איש (יו"ד סי' מ"א אות ד') תמה על דבריו, דמדברי רש"י שם נראה היפך דברי החת"ס, דכל איסור חלב עכו"ם אינו אלא משום דחיישינן לחלב טמא, ומשו"כ הסיק החזו"ן עיקר כשיטת הפר"ח דכאשר אין מקום לחשוש לעירוב חלב טמא אין איסור בחלב עכו"ם.

וחידוש גדול חידש החזו"ן א"ש, דבמקום שיש פיקוח ממשלתי והמערב חלב טמא בטהור יקנס ויקפח פרנסתו, הוי כישאל רואהו ואין איסור בחלב עכו"ם. והנה אף שהחזו"ן התבסס גם על דברי הפר"ח שהקל כשאין בעיר מינים טמאים, לענ"ד פיקוח ממשלתי עדיפא מיניה, דבפיקוח ממשלתי אף שבפועל אין ישראל רואהו מ"מ מירתתי, משא"כ בכל הנ"ל דאין מין טמא בעדר, או בעיר, או כשהחלב ביוקר, דאף דבכל אלה לא מסתבר לחשוש לחלב טמא מ"מ אין זה דומה לתקנת חכמים דישראל רואהו, אבל בפיקוח ממשלתי יש מקום לטעון דכיון דמירתתי דומה טפי לישראל

חלב עכו"ם

רואהו שכל ענינו רק שהגוי ירתע מלערב חלב טמא פן יתפס ויקפח פרנסתו ודומה טפי לעיקר תקנת חז"ל, ודו"ק.

ודנו אף גדולי הזמן בשאלה זו, ויש שמחמירים, עיין שו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קל"ח, ח"ב סי' כ"א וח"ג סי' ע"ח).

ובמק"א דנתי במה שנשאלתי במחלבה שיש בה מצלמות וידיאו במעגל סגור וכל מה שנעשה באולם החליבה נראה ע"ג מסכים בחדר אחר, האם הוי כישראל רואהו, וכתבתי להקל, דזה בודאי עדיף טפי מפיקוח ממשלתי דהוי ממש ישראל רואהו, הלא עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, ומה לן אם רואהו ראייה לנוכח או דרך מצלמה, וכי בדין עדות לד"נ עסקינן דצריך ראייה גמורה והלא יסוד הלכה זו משום דמירתת כשישראל רואהו, ולכאורה מצלמה זו עדיפה מישראל יוצא ונכנס, דבמצלמות רואים כל מה שנעשה באולם כולו והגוי חושש בכל רגע שמתבוננים בכל מעשיו, ולענ"ד יש להקל בזה בלי פקפוק.

ואפשר דבזה יש להקל אף לדעת המחמירים כדעת החת"ס, ובני"ד מסתבר לענ"ד דהוי ממש בכלל ישראל רואהו כמבואר.

ב

כשיש פיקוח ממשלתי – בדברי האגרות משה

והנה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' מ"ז) הקל אף הוא בחלב שבפיקוח ממשלתי אלא דאתי עלה מטעם אחר, ויסוד דבריו דידיעה ברורה הוי כראיה ממש, והביא מספר מקורות:

א. בשבועות (ל"ד ע"א) בשנים שנכנסו לחורבה ויצא אחד נשוך בגבו דכיון דא"א שינשוך אדם את עצמו בגבו חייב חבירו. ב. הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה (גיטין פ"א ע"ב וקידושין ס"ה ע"ב). ג. עדים שראו כדרך המנאפים הוי כעדי ביאה אף לדיני נפשות אף שלא ראו כמכחול בשפופרת (ב"מ צ"א ע"א). ד. ביבמות (מ"ה ע"ב) כתבו התוס' דאם ידוע שגזירת טבלה לנדתה הו"ל כאילו שלשה עמדו שם. ומכל זה הסיק האגר"מ דכל ידיעה ברורה הוי כראיית עדים ממש, וה"נ בני"ד דכיון דידוע שלא יערבו חלב טמא הו"ל כישראל יושב ורואהו, עי"ש.

חלב עכו"ם

ולענ"ד אין הנידון דומה לראיה, דבכל הני מיירי בידיעה ברורה המבוססת על אחד משני יסודות, או על חוקי הטבע כהא דנשוך בגבו שאין אפשרות כלל בטבעו של עולם שאדם ישך את גבו, או על מה שקבעו חז"ל בטבען של הבריות כהא דראו כדרך המנאפים ועדי יחוד שנחשבים כעדי ביאה דקי"ל לחכמים שאין אפוטרופוס לעריות דודאי בא עליה, אבל בני"ד אין זה אלא בגדר אומדנא, דמסתמא לא יסכנו את פרנסתם, ואף שאפשר דדי באומדנא זו דמירתתי, מ"מ לענ"ד אין לדון בזה דין ראיה.

ודברי התוס' ביבמות אינם ענין כלל לני"ד, ויסוד דבריהם דכל דבר המוחזק לרבים הוי כאילו ראו בי"ד ואינו ענין כלל לגדרי אומדנא.

ג

ביסוד גדר האיסור דחלב עכו"ם

ומ"מ מבואר דנחלקו גדולי הדורות בכל איסור זה אי הוי כעין ספק איסור, דחז"ל קבעו שמצד דיני איסור והיתר יש לחשוש לתערובת חלב טמא, או שמא אין כאן אלא גזירת חכמים ששרשה וטעמה משום חלב טמא אבל מכיון שנאסר נאסר ועצם חלב הגוי הוי חפצא דאיסורא.

וגדולה מזו מצינו בדברי אבות העולם הרמב"ן והרשב"א והביאם המגיד משנה (בפ"ג ממאכ"א הי"ג). וז"ל המ"מ שם "ומ"מ יש מן המפרשים ז"ל שפירשו שאין הולכין באיסורין אלו של עכו"ם אחר נתינת טעם, שחכמים רצו להרחיק מאכליהם ולא אמרו שיהיה חשש בנותן טעם בדוקא והביאו ראיה לזה, וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל". ודברי הרשב"א מקורם בתורת הבית (ב"ג ש"ו דף צ' ע"ב) בשם הראב"ד ז"ל "דכל דבר של נכרים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם ואין מטעימין אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותם לעולם כדי שלא יפרוצו" והובא גם בר"ן ע"ז י"ג ע"ב בשמו, וגם הרמב"ן כתב כן בחידושי (ל"ה ע"ב), עי"ש.

הרי לן מדברי הראשונים דשורש איסור זה ברצון חכמים להרחיק מאכליהם וכאילו עילה מצאו לאסור חלבם מחשש חלב טמא ואף שמצד ביטול תערובת בטל הטמא ברוב ואינו נותן טעם מ"מ אסור הוא וא"כ מסתבר דעשו חלב נכרי כחפצא דאיסורא.

חלב עכו"ם

והמ"מ הביא את דברי הראשונים לבאר דאף שאסרו את גבינת עכו"ם מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה, אין טעם הנבילה בטלה בששים, דחכמים החמירו במאכלי עכו"ם.

אבל הרמב"ם כתב שם דקיבת הנבילה הוי מעמיד ומשו"כ אינו בטל בששים.

ולכאורה נחלקו הראשונים אם חלב נכרי הוי כספיקא דאורייתא או כודאי איסור דרבנן. דבשו"ת התשב"ץ (ח"ג סימן קמ"ג) כתב "עוד שאלת חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו הנאסר מתקנת חכמים אם יש לו שום היתר כי ראית קצת עוברים על גדרם וקונים אותו בפרהסיא. תשובה. חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אינו מתקנת חכמים וגדריהם כמו שכתבת אלא ספקא דאורייתא משום תערובת חלב טמא וכבר העידו לי כי אחר שחולבין הגמל ונשאר בעטין לחלוחית ממנו חולבין בו בהמה טהורה ומתערב חלב טמא האסור מן התורה עם חלב טהור וגם יש לחוש שמא ערבו בידיים הרבה וספקא דאורייתא הוא". הרי לן להדיא בדבריו דהוי ממש כספיקא דאורייתא ולא תקנה יש כאן אלא הוראה וסברא.

וכ"כ גם בחלק ד' (חוט המשולש) טור א' סימן ל"ב "ויש חלוק בין הגבינה והחלב שהגבינה שאסורה במנין ובגזרה אם בטל טעם לא בטל איסורא ככל דבר שנאסר במנין שצריך מנין אחר להתירו כדאיתא בפ"ק ד"ט"ט (ה' ע"א) אבל החלב הואיל ואיסורו הוא משום תערובת אי בטל טעמא בטל איסורא".

ועי"ש שכתב שכן היה היה המנהג מקדם בעיר תלמסאן ובעיר אלגזאייר לשתות חלב עכו"ם שאין ישראל רואהו "שהובא תוך המדינה עצמה גם מסביבותיה הקרובים אליה שהם בעבורי העיר שהוא ידוע שלא ימצאו שם גמלים מיניקות" (והאריך שם טובא בדינים אלו והביא שם גם את ההיתר אפילו באיכא חלב טמא כל שנמכר ביוקר עי"ש). ועי"ש עוד שכתב שזקנו הרשב"ץ הוא מהמתירין בדבר זה וגם מורו ורבו החסיד כמה"ר יוסף אבן דבי. וכ"כ גם בנו של התשב"ץ, הרשב"ש בס"י תקנ"ד בשמו, והוזכרה דעה זו גם בשבולי הלקט דין חלב שחלבו הגוי סי' ל"ג. הרי לן כמה דורות זה אחר זה מגדולי הפוסקים בתקופת הראשונים שהורו היתר בזה. וזהו בית אב לכל הפוסקים המקלים כאשר רחוק החשש לתערובת חלב טמא כנ"ל.

חלב עכו"ם

ומדברי הרמב"ם מבואר לכאורה הפך הדברים. דהנה כתב הרמב"ם (פ"ח ממאכ"א הלכה י"ז - י"ח) "הצייד שנזדמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שניצודו לו טמאים וטהורים מותר למוכרן אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים, ומותר לעשות סחורה בחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו ובגבינות העכו"ם וכיוצא בהן: זה הכלל כל שאיסורו מן התורה אסור לעשות בו סחורה וכל שאיסורו מדבריהם מותר לעשות בו סחורה בין בספיקו בין בודאו". הרי לן דחלב נכרי וגבינותיהם לא הוי ספיקא דאורייתא, דהרי אף ספק דאורייתא אסור בסחורה, אלא הוי ככל שאר איסורים דרבנן. וכן מבואר גם בפ"ג ממאכ"א ה"י "יין מבושל והשכר או יין שעירבו עם דברים אחרים כגון דבש ושמן וכן החומץ והגבינה והחלב וכל שאיסורו מדברי סופרים שהפקידו ביד עכו"ם אינו צריך שני חותמות אלא חותם אחד בלבד דיו, אבל היין והבשר וחתיכת דג שאין בה סימן שהפקידו ביד עכו"ם צריכין שני חותמות" ונפסקו דבריו בשו"ע סי' קי"ח סעיף א'. וגם בדברים אלו מבואר דאין כאן ספקא דאורייתא אלא איסור מדברי סופרים כמבואר.

אך לכאורה יש סתירה בדברי הרמב"ם שהרי התשב"ץ נסמך על דברי הרמב"ם גופא (פ"ג הי"ב - י"ג) ז"ל "חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה, ואם נתערב חלב טמאה בחלב בהמה טהורה כשתעמיד אותו יעמוד חלב הטהורה ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה. ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ביד עכו"ם אסור שמא ערב בו חלב בהמה טמאה, וגבינת העכו"ם מותרת שאין חלב בהמה טמאה מתגבן, אבל בימי חכמי משנה גזרו על גבינת העכו"ם ואסרום מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטתן שהיא נבלה" ודייק התשב"ץ שגבי חלב לא כתב הרמב"ם שגזרו בו אלא שטעם איסורו מן הדין משום תערובת, משא"כ לגבי גבינה שהוא מותר מן הדין אלא שגזרו בו גזירה (שו"ר שגם הפרי תואר דייק כן בדברי הרמב"ם). ולכאורה סותרים דברי הרמב"ם אלו את אלו.

אמנם בהכרח צ"ל שכוונת הרמב"ם היא שחז"ל אמנם אסרו באיסור ודאי חלב של גוי שמא עירב בו חלב טמא אף שבאמת אין כאן חשש גמור מדאורייתא (או משום שמדאורייתא בטל ברוב, או משום שלא איתרע חזקתו של החלב והרי רוב החלב שנמכר הוא חלב טהור, וע' בזה בש"ך סי' קי"ח סעיף ח'), אבל אף שאסרו את עצם החלב לא אסרו אלא במקום שאכן שייך חשש עירוב חלב טמא, ועל כן כשהטמא

חלב עכו"ם

ביוקר לא גזרו וכן כשישראל רואהו (וע"ע בדברי הכס"מ פ"ג ממאכ"א הט"ז שכתב להדיא דגם חלב הוא גזירה).

ולפ"ז נמצא שהמחלוקת אינה בהכרח האם חז"ל גזרו גזירה מדרבנן או שלא אמרו אלא שראוי לחשוש ע"פ כללי הספיקות, דאף אם יש כאן גזירה מדרבנן י"ל שלא גזרו לאסור החלב אלא במקום חשיש תערובת (אמנם מלשון התשב"ץ והרשב"ש אכן משמע שיש כאן ספק דאורייתא אבל כבר הערנו שדברים אלו קשים וע' בש"ך הנ"ל).

וכבר כתב כע"ז האג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ט בד"ה והנה זה שלא ובדיבור שאחריו), והפריד בין השאלה האם יש כאן גזירה שנגזרה במנין לבין השאלה האם יש איסור אף במקום דליכא חשיש, וכתב שכשגזרו לא גזרו אלא במקום שיש לחוש לכך.

וכבר קדמו הגר"א (סי' קט"ו סקי"ג) שכתב מדעתא דנפשיה לחלק בין חלב ושלקות לגזרת גבינה וז"ל "שכבר גזרו על כל גבינות העובדי כוכבים בין שהעמידוה בדבר אסור בין שהעמידוה בדבר המותר גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור לשון הרמב"ם. דע"כ לא חילקו בין גבינה לגבינה מדפריך שם אלא מעתה יבש תשתרי ישן תשתרי ודלמא אין ה"נ אלא ודאי כשאסרוה לגמרי אסרוה ולא חילקו וגמ' פריך למה לא חילקו ואמרו שם גזירה חדשה כו' אלמא אסרו משום גזירה ונאסרה במנין וכ"כ כל הפוסקים דלא כמ"ש תוס' שם ד"ה חדא כו'. ואין לדמות לשאר דברים שהותרו בבטל הסיבה שלא אסרו לכתחלה אלא לפי הענין ועריב"ש סי' שצ"ד ובחלב מחלק פעמים שאסור ופעמים שמותר וכן בכבשים ושאר דברים ולא מחלק בגבינה ועהג"מ".

ולהנ"ל י"ל דאף לשיטת הרמב"ם יש מקום להקל כדברי הפר"ח וכמו שאכן כתב התשב"ץ, אף שביסוד הענין נראה דלא ס"ל כדבריהם.

ויש להביא חיזוק לדברינו ממש"כ הרמב"ם (בפי"ז ממאכ"א הכ"ו), שם כתב הרמב"ם גבי מוריים:

"המוריים במקום שדרך לתת לתוכו יין אסור, ואם היה היין יקר מן המוריים מותר, וכזה מורין בכל דבר שחוששין לו שמא עירבו בו העכו"ם דבר אסור, שאין אדם מערב דבר היקר בזול שהרי מפסיד, אבל מערב הזול ביקר כדי להשתכר".

חלב עכו"ם

ומבואר להדיא מדבריו דה"ה חלב אם הטמא יקר יותר אין לחוש לעירוב וכמוש"כ התשב"ץ, ולכאורה לפ"ז יש להקל גם בעיר שאין בה בהמה טמאה. אלא שראיתי בפרי תואר שכתב לחלק בין מקום שהאיסור הוא ביוקר שם ודאי לא יערב לבין מקום שאין בו בהמה טמאה דמ"מ יש לחוש שמא הביאו מעיר אחרת, וצ"ע.

וכיון שאתינא להכי יש לנסח את הדברים גם בדרך אחרת, דבאמת חשש איסור יש כאן, אך אין זה ספק גמור, דודאי רוב החלב חלב טהור הוא אלא שתיקנו חכמים לחשוש לחלב טמא, אך מלשון התשב"ץ משמע דיש בזה ספקא דאורייתא ממש.

ובדברי הכפתור ופרח מצאנו גדר חדש בזה, דהכפתור ופרח בפרק ה' הביא בשם ספר העתים (והביאו התשב"ץ כסמך למנהגו) מה שנהגו היתר בזה במקום שאין בהמה טמאה בכל העיר, וכתב שם להדיא דאף שהיא גזירה שנגזרה במנין וצריך מנין אחר להתירו ועל כן אף כשבטל הטעם לא בטלה הגזירה, מ"מ בשעת הדחק מקילים בגזרות דרבנן כשקים לן שטעם הגזירה אינו קיים, וזה דלא כדברי התשב"ץ והרשב"ש שלדעתם בכה"ג לא גזרו כלל.

ולענין דינא אף שקשה לסמוך על דברי המקילים לבד, שהרי רבים מן הפוסקים האחרונים החמירו בזה, מ"מ בשעת הדחק נראה שיש יסוד להתיר אף לדברי המחמירים, וכדברי הכפתור ופרח שבגזירות דרבנן כל שקים לן שטעם הגזירה אינו קיים ניתן להקל בשעת הדחק.

ד

חלב ישראל מומר

והנה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' מ"ו) דן בדין ישראל מומר לענין חלב עכו"ם, ומעיקרא כתב דלכאורה יש להחמיר בזה כיון דכל איסור זה משום חשש תערובת חלב טמא יש לחשוש גם בישראל מומר, אף דלגבי בישול נכרים מסתבר להקל, דאיסור זה משום בנותיהם הוא ולא שייך בישראל מומר, דבנותיו יכולות להיות צדיקות וכשרות כאמהותינו הקדושות, ושוב כתב להקל מכח דברי המ"מ הנ"ל דכיון דיסוד האיסור משום שרצו להרחיק מאכליהם לא אסרו בישראל מומר, עי"ש.

חלב עכו"ם

ולענ"ד חידוש הוא להקל לפי יסוד מחודש שכתבו מקצת הראשונים כאשר סתימת הדברים בכל מקום בגמ', ברמב"ם, בשו"ע ובכל הפוסקים שטעם האיסור מחשיש תערובת חלב טמא, וגם הראשונים הנ"ל לא כתבו סברתם אלא כטעם נוסף לבאר שאסרו אף כשאין כאן נותן טעם, ואף אם נחמיר עפ"י סברא מחודשת זו, מנ"ל להקל על פיה.

ועוד דמדברי האג"מ נראה בעליל שהבין את כוונת הראשונים שאסרו חלב עכו"ם כדי שנתרחק מהם, ולכן כתב שזה לא שייך במומר. אך באמת נראה פשוט בכוונתם דאסרו חלב עכו"ם אף כשאין נותן טעם כדי שנתרחק ממאכליהם, והרמב"ן כתב "כדי שלא יפרוצו", ונראה כוונתם כדי שלא יבואו לזלזל באיסור זה גופא דחלב עכו"ם או בשאר מאכ"א שבידם תיקנו שאסור אף כשאינו נותן טעם, ולפ"ז מסתבר דגם יש לחשוש בישראל מומר במאכלו ה"ה דחלבו אסור.

אלא דמטעם אחר נראה להקל בזה, דלפי מה שנתבאר לעיל דאין כאן ספק איסור ממש אלא תקנת חכמים לחשוש לחלב טמא נראה דלא תיקנו אלא בנכרי ממש ולא בישראל מומר, ואף דמצינו בכמה הלכות שעשו דין מומר כדין גוי כבר הארכתי במק"א (שו"ת מנחת אשר ח"א סי' י') דפורקי העול שבזמנינו דינם כתינוק שנשבה ולא כמומר, ומשו"כ נראה דאף דאכן הם חשודים במאכ"א ואין להם נאמנות מ"מ אין חלבם אסור מדין חלב עכו"ם.

ה

אבקת חלב נכרי

ועוד נחלקו גדולי הזמן בדין אבקת חלב האם יש בה דין חלב נכרי, בשו"ת הר צבי (יו"ד סי' ק"ג – ק"ד) כתב להקל וצירף בזה טעמים רבים, אך עיקר החידוש שבדבריו הוא דכיון דלא גזרו על אבקת חלב אין אבקה זו בכלל האיסור ואין לנו אלא מה שתיקנו חכמים, עי"ש. ואין לדחות דכיון דאבקה זו נעשית ע"י חלב, והרי החלב כבר נאסר ואיך יחזור להיתרו כשנעשה ממנו אבקה, שהרי חזינן שאף בחמאה נחלקו, הרמב"ם בפ"ג שם הט"ו הביא שיש מתירין משום דהחמאה לא נאסרה ולא היתה בכלל הגזירה, הרי שדנים לגבי המוצר הסופי ולא דנים על החלב שממנו נעשה.

חלב עכו"ם

אך החזון איש שם כתב לאסור בתוקף דכיון דאפשר לעשות אבקה זו מחלב טמא כמו מחלב טהור אף זה בכלל האיסור והגזירה ממש עי"ש. ולענ"ד מסתבר כדבריו דרק בחמאה שע"כ אין בה חלב טמא, דאין חלב טמא עומד ולכן כל הספק הוא אם גזרו על החמאה, אבל באבקה שיש לחוש בה לחלב טמא ממש מסתבר דאף זה בכלל הגזירה דמ"מ חלב הוא ושייך לחשוש בו לחלב טמא.

ולכאורה אף שאלה זו תלויה בשתי הדרכים הנ"ל, דאם בגזירה עסקינן מסתבר כדברי הגרצ"פ דלא גזרו אלא על החלב ולא על האבקה, אבל אם בחששא עסקינן מסתבר כדברי החזו"א דאף באבקת חלב יש לחוש לתערובת חלב טמא.

ולפי"ז נראה דהחזו"א לשיטתו, דכיון שקבע שעיקר ההלכה כהפרי חדש דבמקום שאין לחוש לתערובת יש להקל, ממילא יש להחמיר באבקת חלב.

וכבר הבאתי לעיל שבשו"ת מנחת יצחק החמיר בכמה תשובות שלא לסמוך על פיקוח ממשלתי כיון שלדעתו הוי דבר שנאסר במנין וככל גזירות חכמים דאף אם בטל הטעם לא בטלה הגזירה.

ואכן העיד בפני ת"ח נאמן ששאל את המנחת יצחק אם יש להקל באבקת חלב, ופסק לו שאכן יש להקל כיון שאין זה בכלל הגזירה וכדעת הגרצ"פ, דהא בהא תליא כמבואר.

אך באמת יש לומר דאף אם בגזירה עסקינן, מ"מ כל ששייך בו חשש תערובת חלב טמא הוי בכלל הגזירה, ורק בגבינה וחמאה שאין בהם חשש תערובת אמרו דלא הוי בכלל הגזירה, וכך מבואר בדברי החזו"א שכתב לחלק בין גבינה וחמאה דהוי כמין בפני עצמו, ויש מקום לומר דלא הוי בכלל גזירת חלב עכו"ם, לאבקת חלב דהוי כחלב ממש, עיין שם בהסברת הדברים, ומ"מ אין הכרח לתלות שתי שאלות אל זה בזה, ודו"ק בכל זה.

חלב עכו"ם

ב

בדין חלב עכו"ם בזמן הזה

והאם יש לסמוך על מצלמות מעקב לענין חלב עכו"ם

לשאלת רבים וטובים רבנים ומורי צדק המממונים על כשרות החלב אבאר את הנלענ"ד אם יש מקום להקל בחלב שחלבו עכו"ם אף אם אין ישראל המשגיח יוצא ונכנס, אם יש מצלמות מעקב שעל ידם אפשר לעקוב אחרי כל תנועה שנעשה באיזור החליבה.

הנה מבואר במס' עבו"ז (ל"ה ע"ב) דחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור משום חשש שמא עירבו בו חלב טמאה. ועוד מבואר שם (ל"ט ע"ב) דאף כאשר הישראל יושב ואינו יכול לראות, אך יכול הוא לעמוד וכשיעמוד יראה מה הגוי החולב עושה אף בכה"ג החלב מותר משום "דמירתת ולא מיערב ביה".

וביו"ד סימן קט"ו סעיף א' מבואר דכל שישראל יושב בחוץ ואם יקום ויעמוד יוכל לראות די בו כדי להתיר חלב שנחלב ע"י גוי. ובט"ז שם סק"ג וכן בש"ך סק"ז כתבו דה"ה דמותר בישראל יוצא ונכנס. וכ"ז פשוט וידוע.

ונחלקו גדולי הזמן אם מותר להשתמש בחלב עכו"ם בזמנה"ז כאשר יש במדינות המתקנות פיקוח ממשלתי ואם יערבו חלב של בהמה טמאה יחשב הדבר עבירה על החוק והעובר ייענש והוא אף מסכן בכך את פרנסתו.

האגרות משה (יו"ד ח"א סימן מ"ז – מ"ט, וחזר על שיטתו בח"ב סימן ל"ה) כתב דלא מיבעי לשיטת הפרי חדש דנקט דהיכא דחלב טמאה ביוקר לא חיישינן שמא יערב דלעולם אזלינן בתר טעמא וכיון שלא אסרו חכמים חלב עכו"ם אלא מחשש תערובת חלב טמאה כל שאין לחשוש לכך אין כאן איסור, אלא אף לשיטות החולקים עליו שנקטו דחלב עכו"ם הוי דבר שנאסר במנין וככל גזירות חכמים ואיסוריהן ואף במקום שחלב טמאה ביוקר מ"מ כיון שאסרו אסרו, מ"מ יש להקל בזמנה"ז דכל שידוע בבירור הו"ל כראיה ממש וממילא הוי כחלב שחלבו עכו"ם וישראל רואהו.

חלב עכו"ם

והגאון ביסס סברא זו על מה שאמרו הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, הרי דכל ידיעה ודאית הו"ל כראיה ומהני אף לקידושין דבעינן ביה עדות לקיומה, וכן אמרו גם לגבי דיני נפשות, דכיון שראו כדרך המנאפים יכולים להעיד אף אם לא ראו כמכחול בשפופרת, וכן מצינו במקומות רבים, עי"ש.

אך לענ"ד אין הנידון דומה לראיה ועירוב תחומין יש כאן דבכל הני מקורות מיירי בראיה ממש אלא שהעדים לא ראו את הנדרש עד תכליתו אלא שראו ענין שהמשכו הטבעי הוא הנדרש לדינא, דכאשר ראו העדים דרך המנאפים מעידים הם בפני בית דין על מה שראו עיניהם ועדות ראיה יש כאן והבי"ד הוא זה שמסיק מתוך עדותן דודאי בעלו ביאת איסור, וכן גם כשעדים מעידים על היחוד יש כאן עדות ראיה והבי"ד הוא זה שקובע שהן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, וכן גם בגמל האוחר בין הגמלים וכדו'. ויסוד הדבר דכאשר עד מעיד על מה שראה ומתוך עדותו יש ללמוד בבירור על ההמשך הטבעי והמוכרח הרי זה כאילו העיד על היוצא בהכרח מתוך מה שראו עיניו. אך אין ללמוד מזה כלל חדש דכל ידיעה ברורה כראיה היא, דדבר זה אין בו סברא כלל.

אך לכאורה יש לאגרות משה מקור בדברי התוס' ביבמות (מ"ה ע"ב) שהקשו לגבי מה שאמרו מי לא טבל לקריו ומי לא טבלה לנדתה, והלא טבילת גרים צריכה בית דין. ותירצו "דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדין שם דמיא". והרי שם אין עדות מסויימת על טבילתה ואעפ"כ עצם הידיעה המפורסמת הוי כאילו עומדין שם.

אך באמת כבר נתקשיתי בדבריהם במק"א, דבשלמא אם מדובר היה בדבר שצריך עדות ככל הני הנ"ל ניחא דכיון דידוע לכל הו"ל כאילו יש עדים בדבר, אך בטבילת הגר צריך בי"ד ולא עדות ומה ענין מה שידוע לכל לומר דהוי כאילו נעשה בפני בי"ד.

וע"כ צ"ל דהתוס' חידשו בזה גדר בדין בי"ד בגירות דאין צריך שהגירות תיעשה בנוכחות הבי"ד אלא כל שיש לבי"ד ידיעה ברורה על מעשי הגירות בידם לתת תוקף לגירות זו, וכאילו נעשה הגירות בפניהם, ועדיין צ"ע.

ומ"מ נראה לענ"ד דאין כלל מקום לומר דכל אומדנא הוי כאילו ראו ודברי האג"מ צ"ע בעיני.

חלב עכו"ם

ב

אך מטעם אחר יש לפסוק כדבריו, ואפשר שהלכה כמותו ולא מטעמיה, דבאמת לא בעינן ראייה בדין חלב עכו"ם, וכל עיקר ההיתר אינו אלא משום דמירתת, דאת"ל דבעינן ראייה לכאורה פשוט דצריך ראייה ממש ועוד דאם בעינן ראייה צריך לראות כל זמן החליבה, אלא ע"כ עיקר ההיתר משום דמירתת כשיכול הישראל לראותו, ולכאורה מסתבר דגם כאשר מירתת מאימת השלטון מהני כיון דמ"מ מירתת לערב בו חלב טמא.

ומ"מ מסתבר דמה דמירתת מאימת החוק עדיף מסברת הפר"ח שהקיל כשהחלב טמא ביוקר, דאף אם נאמר דכיון שאסרו חכמים חלב עכו"ם אסור אף כשלא מסתבר לחשוש לעירוב חלב טמא, מ"מ היכא דמירתת הרי תיקנו להקל, ודו"ק בזה.

והנה החת"ס (יו"ד סימן ק"ז) פסק דאפילו במקום שהגויים מואסים בחלב טמא ולא מסתבר לחשוש כלל שמא יערבו דבר טמא מ"מ חלב עכו"ם נאסר במנין ואסור בכל ענין, וחלק על הפר"ח. ובאגרות משה כתב דלשיטתו יש לאסור גם בזממה"ז אלא שדחה את ראית החת"ס מדברי רש"י בעבו"ז וחלק על דבריו.

אך לפי המבואר אפשר דאף לשיטת החת"ס יש מקום להקל כיון דמירתת, ועדיף טפי ממקום שמטעם אחר לא מסתבר לחשוש לתערובת חלב טמא, כגון מקום שהחלב הטמא ביוקר או מקום שגם הגויים לא נוהגים לשתות חלב טמא, דכיון דכל עיקר ההיתר בישראל יושב בחוץ הוי משום דמירתת, הכ"נ במקום שיש חוק ומשפט ופיקוח ממשלתי כמבואר.

אך באמת יש לפקפק בזה, דמנ"ל לדמות מירתת למירתת, ומכמה טעמים נראה לתהות בהיתר זה. א: לכאורה אין להקל אלא במירתת מחמת שישראל יכול לראותו ונתפס עליו כגנב, וכעין הגדרת חז"ל דאם ישראל יכול לעמוד ולראותו וכן ביוצא ונכנס ואם יערב חלב טמא נתפס עליו כגנב בזה אמרו דכיון דמירתת מותר. ומנ"ל לחדש דה"ה כשמירתת מפיקוח ממשלתי, דאין להקל אלא בכעין שהקילו חכמים. ב: נראה לכאורה דבפיקוח ממשלתי לא מירתת כולי האי דבהרבה ארצות ומקומות אין פיקוח חמור ורק לעתים רחוקות מאוד עורכים בדיקות ודגימות פתע ולא מירתת כולי האי,

חלב עכו"ם

ועי"ש באג"מ שגם כתב לתהות בסברא זו, אך מ"מ הכריע להקל בשעת הצורך, אלא שכתב שראוי לבני תורה להחמיר, עי"ש.

ג

אך נראה דע"י מצלמות מעקב יש להקל טפי דכיון שכל אתר החליבה מוסרט, הו"ל כראיה ממש ועוד עדיף מיניה, דבמציאות הדברים בזמנינו רוב המחלבות רחוקים ממקומות היישוב ואין המשגיח מגיע אלא לעתים, וכאשר הוא מגיע קשה להסתיר את הגעתו והעובדים במקום יודעים לפני שהוא מגיע בפועל וספק רב אם אפשר להגדיר את זה כיוצא ונכנס דמירתתי, אבל כשיש מצלמות מעקב הפועלת כל הזמן מירתתי טובא.

ולענ"ד מצלמות אלה כשיש מי שמסתכל בצילומים מהני אף לשיטת החת"ס והבית מאיר ועדיף טפי מיוצא ונכנס והרי יש כאן ראיה ממש, ומה לן איך הוא רואה ובאיזה ענין הוא רואה כיון דבמציאות רואים ע"י מצלמות אלה באופן תמידי כל תנועה קטנה כגדולה שיעשו החולבים בכל עת החליבה. ומשו"כ פשוט בעיני דמצלמות אלה עדיפי מפיקוח ממשלתי, דבפיקוח יש מירתת אבל מ"מ אין ראיה ולא כמ"ש האג"מ, אבל במצלמות אלה הוי כרואה ממש.

וראיתי מי שפקפק וכתב דכיון דלענין עדות לא מהני ראיה ע"י מצלמה ה"ה דלא מהני בני"ד, ופלפל באריכות להוכיח דבדיני עדות לא מהני ברואה ע"י מצלמות וידאו.

ואין לדברים אלה לא טעם ולא ריח, דמה ענין זה אצל זה, דאף דודאי לא מהני עדות אלא בראיה ממש, בכל הנוגע לני"ד דאינו אלא דין דרבנן פשוט דאמרינן זיל בתר טעמא, וכל שרואה ע"י אמצעי כלשהו הוי כרואה ממש דכיון שבפועל ובמציאות רואה הוא כל שנעשה ואם ישימו חלב טמאה בכלים יתגלה דבר, וממילא מירתתי לעשות כן ודאי מהני כאילו רואהו ממש, ועדיף מיכול לעמוד ולראות.

ועוד ראיתי מי שכתב דאין לדמות אומדנות זל"ז ושמא לא מירתתי כ"כ ממצלמות כמו ביוצא ונכנס. ותמה אני הלא פוק חזה מה עמא דבר בכל חנות גדולה ובכל מרכול מותקנת מערכת צילום משום ריבוי הגניבות ע"י הלקוחות והעובדים אעפ"י שבכל חנות יש מנהל ומפקח, ועדיף מיוצא ונכנס, ואעפ"כ רק מצלמות הוידאו מונעות את

חלב עכו"ם

נגע הגניבות, הרי דמירתתי ממצלמות אלה ולא מירתתי מיוצא ונכנס, וכי יש הוכחה גדולה מזו, ואין החי מכחיש את החי.

וגם מה שטענו, דהלא בכל מערכת טכנולוגית יש תקלות, ושמא תהיה תקלה במצלמה. תמה אני וכי במעשה ידי אנוש אין תקלות, וכי לא קורה דבר יום ביומו שהמשגיח אנוס ואינו מגיע מחמת חולי, טרחה, טרדה, אונס ואורב בדרך ומכל מיני פרעניות המתרגשות בעולם ושאר מרעין בישין. ונראה ברור דאם אכן יקפידו לבדוק את סרטי הצילום והעובדים במקום ידעו שאכן צילומים אלה נבדקים בקפדנות מירתתי, אף אם יקרה לעתים רחוקות תקלה, מ"מ מירתתי ובודאי לא גרע מיוצא ונכנס.

והנה ידעתי גם ידעתי מש"כ עמוד ההוראה לבית ישראל מרנא החת"ס חדש אסור מן התורה, אך בענין זה נלענ"ד דלא קולא יש כאן אלא חומרא, לא קלקול אלא תיקון, לא סתירה אלא בנין, ודו"ק בכ"ז.

כלל חובת האדם בעולמו

כלל חובת האדם בעולמו

פעמים רבות ביארנו בעבר (עיין לעיל מאמר מ"ג) דמ"ט ימי הספירה מכוונים כנגד מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, והסברנו בפנים שונות מה ענין יום המ"ט, ולפי כל הדרכים הנ"ל, היום האחרון הוא היום הפנוי, והוא מוקדש לחזרה או לתפילה.

אך אפשר שדוקא היום הראשון של ימי הספירה הוא היום הפנוי, דהנה מרנא הרמח"ל ערך את ספרו הגדול מסילת ישרים לפי סדר העבודה של התנא הגדול רבי פנחס בן יאיר (עבו"ז כ' ע"ב) אלא שרבי פנחס בן יאיר התחיל "תורה מביאה לידי זהירות וכו'" ובמס"י לא ייחד פרק לתורה אלא התחיל במדת הזהירות.

ואמרתי בביאור הדבר דהנה פ"א במס"י הוא "ביאור כלל חובת האדם בעולמו", ונראה דכך פירש הרמח"ל מה שאמר רבי פנחס בן יאיר תורה, דבאמת אינה דומה תורה לזהירות, זריזות, נקיות וכדו' שכולן מדות ותכונות שבנפש האדם.

אלא דבכל עת שיבקש האדם לבצע משימה מסוכנת וקשה. צריך שקודם יבין מה חשיבות המשימה וכמה חיוני להצליח בביצועה, ורק אם יתברר אצלו שמשימה זו חשובה מאין כמותה ימצא את עוז הרוח וכוחות הנפש להצליח בה.

משל למה הדבר דומה. מלך גדול קרא בבהילות לגדול מצביאיו שר צבאו והטיל עליו משימה קשה, להגיע מעבר לסמבטיון ומתחת להרי החשך, ולכבוש מבצר מבוצר. שר הצבא התחיל לפרט בפני המלך את הנצרך לו לביצוע המשימה, אך המלך קטע את דבריו ואמר לו. לפני שתאמר לי מה אתה צריך, תא שמע מה גודל הענין. דע לך שכל הממלכה כולה תלויה על בלימה, חייך וחיי משפחתך עומדים בסכנה, ורק ביצוע מוצלח של משימה זו יציל אותנו ואת כל המדינה ממות ואבדון. רק אם תשכיל ותבין זאת תוכל להצליח במשימה.

כלל חובת האדם בעולמו

כך לפני שאנו מפליגים בדרך קשה זו של תיקון המידות, קודם לכל צריך שיתברר אצל האדם כלל חובתו בעולמו, ובירור זה אין למצותו אלא ע"י התורה, עמלה ותלמודה.

ובדרך זו נראה דעוד טרם צאתנו למשימה הקשה של מ"ח קניני תורה, ביום הראשון של ימי הספירה צריך להתבונן בכל אותם הדברים המופיעים בפ"ו ממסכת אבות עוד לפני ברייתא דמ"ח דברים.

קודם צריך שיבין האדם "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה", "אל תתאוה לשלחנם של מלכים", "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה".

רק לאחר שיתברר ויתאמת אצל האדם יקרת התורה וחשיבותה יוכל להצליח בדרכו דרך עץ החיים במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

